

вид.перероб. і доопрац.; передмова проф.В.М. Шаповала. К.: Ліра-К, 2012. 576 с.

8. Тернавська В. Політико-правові засади відповідальності уряду в Україні. *Право України*. 2010. № 4 .

9. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.

10. Червяцова А.О. Конституційно-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2004. URL: <https://mydisser.com/files/45011405>.

Грищенко Анна Леонідівна,
*старший викладач кафедри
приватного та публічного права,
доктор філософії з права,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані [1]. Із повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року на територію України, а також введення воєнного стану в Україні, значної евакуації, а також перебування людей в зонах бойових дій та в тимчасово окупованих територіях, де йдуть активні бойові дії, виникає загроза грубого і систематично порушення прав людини, що актуалізує необхідність розширення можливостей для дотримання міжнародних

стандартів та нарощування потенціалу для виконання міжнародних договірних зобов'язань у сфері захисту, цивільних прав людини та дотримання норм міжнародного права прав людини. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина, їх захист і реалізація є нагальною та актуальною проблемою, особливо в наш час, у складних умовах воєнного стану, як свідчить практика, в свою чергу, спричинило суттєвий вплив на встановлення обмежень прав людини.

Права людини підлягають особливому захисту. Відповідно до частини 1 статті 3 Конституції України, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [1]. Під час збройного вторгнення росії пріоритетне дотримання прав людини в Україні є ознакою високого рівня міжнародно-правових стандартів у цій сфері. Їх безпека та рівність повинні бути гарантовані та забезпеченні, як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового регулювання. У кожній демократичній державі світу влада вживає максимум зусиль для сприяння відповідності дотриманню та захисту на достатньому рівні прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина.

В Україні як демократичній і правовій державі сформовано принципи поваги і непорушності прав і свобод людини та громадянина, утвердження і забезпечення яких є головним обов'язком держави. Для цього держава зобов'язана запроваджувати правове регулювання, яке б відповідало конституційним нормам і принципам, необхідним для забезпечення реалізації прав і свобод кожної людини.

Крім того, необхідно враховувати погіршення демографічної ситуації в Україні. Наразі йдеться не тільки про її покращення, але й збереження генофонду нації, що впливає й національну безпеку України, адже «створення дієвого механізму захисту прав людини є запорукою мінімізації загроз для національної безпеки України, що особливо актуально в умовах викликів сьогодення» [2, с. 346].

Важлива роль у формуванні нового правопорядку однозначно належить до парламенту, який має працювати ефективно, щоб на законодавчому рівні за будь-яких умов сприяти захисту прав і свобод людини і громадянина. Крім того, соціальна напруга та незахищеність окремих верств населення, а саме: дітей, військовослужбовців, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, підприємців та інших категорій громадян, об'єктивно потребують посилення національних, у тому числі спеціалізованих, механізмів захисту прав особи, насамперед шляхом посилення відповідних контрольних функцій омбудсманівських служб.

Також, пріоритетним у діяльності державних органів Національної поліції є принцип захисту прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» одним із головних принципів діяльності поліції під час виконання законодавчо визначених завдань є принцип верховенства права: «1. Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Статтею 7 Закону визначено: 1. « Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України...» [3]. Отже, працівники поліції, зобов'язані забезпечувати і захищати передбачені Конституцією України права і свободи людини і громадянина. Поліція має виступати гарантом захисту законних інтересів громадян, захисту честі та гідності особи.

Важливу роль у захисті прав та інтересів людини і громадянина є право на судовий захист передбачено ст. 55 Конституції України й, відповідно до ст. 64, не може бути обмеженим [1]. Неможливість обмеження цього права забезпечується також низкою інших законодавчих норм, зокрема ч. 1 ст. 10, ст. 12-2, 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4]; ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5]. Зауважимо, що останній був включений ще в березні 2022 року і він підкреслює необхідність

безперервного здійснення правосуддя навіть у разі об'єктивної неможливості розгляду справ через зміну територіальної підсудності.

Водночас на практиці продовжує залишатись фактична неможливість доступу до правосуддя. Зокрема, це пов'язано з тим, що умовно територію України можна поділити на зону, де ведуться активні бойові дії, тимчасово окуповану територію і територію, де є необхідні організаційні умови для роботи суду [6, с. 452–453]. Якраз останні повною мірою забезпечують один із основних елементів права на справедливий суд – доступ до правосуддя.

Враховуючи зазначене і сьогоденні реалії постає питання спрощення процедури звернення до суду, розгляду і вирішення справ. Метою змін має бути забезпечення такого концепту роботи суду, який дав змогу б «без зайвих обтяжливих зволікань здійснювати безперервне, справедливе, неупереджене правосуддя в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [6, с. 455].

На підставі вище викладеного, можна зробити висновок, що ефективність в забезпеченні дотримання прав і свобод людини та громадянина, гарантованих нормами національного та міжнародного законодавства визначається існуючою системою державного механізму в державі. На органах державної влади лежить обов'язок забезпечення правового механізму гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, які шляхом реалізації процесуальних норм можуть здійснювати гарантований Конституцією і законами України та міжнародними угодами судовий та адміністративний захист порушених прав людини і громадянина.

Крім того, під правовим механізмом забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина органами державної влади можна розуміти систему гарантій, визначених і гарантованих державою за допомогою яких у визначених формах і порядку забезпечується і реалізується захист прав і свобод та законні інтереси громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
2. Шевченко А.Є., Кудін С.В. Розвиток прав людини в Україні та їх захист державою. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції»* (м. Київ, 27 червня 2019 р.). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. С. 346–353.
3. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 15.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
4. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022 р. №2112-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#n5> (дата звернення: 15.09.2024).
5. Менюк Д. О. Здійснення цивільного судочинства в умовах війни. Шістдесят четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 27–28 квітня 2022 р.). Львів, 2022. С. 45–49.